

Maria Zabłocka

Rzymskie wzory dobrej legislacji

W zasadzie prawnicy zgadzają się z tym, że prawo rzymskie wywarło bardzo duży wpływ na kształtowanie się współczesnego prawa cywilnego. Najczęściej pomija się inne wartości tego starożytnego prawa. A jedną z jego najtrwalszych wartości jest ukształtowanie pojęć dotyczących ogólnej kultury prawnej, tych zagadnień, którymi obecnie zajmuje się teoria prawa. Odnosi się to również do sposobów i zasad tworzenia prawa, czyli tzw. dziś techniki prawodawczej. A ponieważ w nadchodzących dniach będzie konieczne uchwalenie nowych czy przywrócenie mocy obowiązującej starych ustaw, warto zatrzymać się nad zasadami sformułowanymi w tym zakresie w prawie rzymskim.

Znawca myśli filozoficznych i etycznych zawartych w dziełach Cycerona, Seneki, Marka Aureliusza i prawników rzymskich – Jerzy Zajadło zaproponował następującą sentencję: *Nulla est iurisprudentia sine latine sapientia*¹. Sentencja ta podkreśla, że dobry prawodawca powinien nawiązywać do rzymskiej myśli prawotwórczej, oczywiście sformułowanej po łacinie, przekazanej przez starożytne autorytety.

Generalną zasadą powinno być stanowienie prawa w zależności od istniejących potrzeb i jasne określenie celu², jaki zamierza się osiągnąć, co dobitnie sformułował już Cycero³ słowami *cui bono?* Celem uchwalanego prawa, jak podkreślał Arpinata (*de fin.* 2,19,64: *Leges omnium salutem singulorum saluti anteponunt* – Ustawy przedkładają dobro ogółu nad dobro jednostek), powinno być dobro państwa, a nie poszczególnych grup czy jednostek, zaś najwyższym celem powinno być dobro Rzeczypospolitej (*Salus rei publice suprema lex esto*⁴).

Ustawa powinna dotyczyć spraw ogólnych, a nie jednostkowych, dla osiągnięcia pojedynczego celu, co podkreślał już Celsus D.1,3,4: *Ex his, quae forte uno aliquo casu accidere possunt, iura non constituuntur* – Nie ustanawia się prawa na podstawie tych [przypadków], które mogą wydarzyć się [tylko] raz, a powtórzył następnie Ulpian D. 1,3,8: *Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur* – Prawa ustanawia się nie w odniesieniu do pojedynczych osób, lecz w stosunku do ogółu.

Jak postulował Seneka (*Ep.* 94,38): *Leges breves esse oportet, quo facilius teneantur* – Ustawy powinny być zwięzłe, aby łatwiej można było je zrozumieć. Postulat ten

1 Por. J. Zajadło, *Cyceron dla prawników*, Gdańsk 2019, s. 10.

2 Por. § 2 ust. 2 *Zasad techniki prawotwórczej* (Dz.U. z 2002 r. nr 100 poz. 908).

3 Por. Cic., *Pro Roscio Amerino* 30,84.

4 Por. Cic. *De leg.* 3,8.

był powtarzany w Instytucjach (I. 2,23,7: *In legibus magis simplicitas quam difficultas placet* – W ustawach bardziej podoba się prostota niż zawiałość) i Kodeksie Justyniana (C. 1,14,9: *Leges ab omnibus intellegi debet* – Ustawy powinny być zrozumiałe dla wszystkich). Zbytina szczegiaówia utrudnia poznanie prawa, a zasada *ignorantia iuris nocet* staje się fikcją.

Zgodnie z postulowanymi przez Rzymian zasadami nie tylko twiacy prawa powinni mieć na względzie dobro ogia, ale wszyscy powinni przestrzegać ustanowionego prawa, gdyż jak mował Cycero (*Pro Cluent.* 53,146): *Legibus idcirco omnes servimus, ut liberi esse possimus* – Dlatego wszyscy służymy ustawom, abyśmy mogli być wolni.

Należy też mieć nadzieję, że ustawy uchwalane dla chwilowych potrzeb, zgodnie z porzymską paremią *lex necessitatis est lex temporalis* – Ustawa [wydana w chwili] konieczności jest ustawą chwilową⁵, zostaną szybko abrogowane, a nowe prawo będzie tworzone zgodnie z ogiałym nakazem *Politia legibus, non leges politiae adaptandae* – Polityka powinna być dopasowana do ustaw, a nie ustawy do polityki.

prof. dr hab. Maria Zabłocka

Autorka jest profesorem zwyczajnym w Katedrze Prawa Rzymskiego i Antycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

5 Por. też np. art. 230 Konstytucji RP.